

Informatīvais ziņojums

“Par tālāku konsulārās palīdzības sniegšanu personu repatriācijas organizēšanā”

1. Tālākas Latvijas valstspiederīgo repatriācijas ietvars

Personas tiesības saņemt konsulāro palīdzību ir konstitucionāli garantētas Latvijas Republikas Satversmes 98. pantā, paredzot, ka ikviens, kam ir Latvijas pase, ārpus Latvijas atrodas valsts aizsardzībā. Vienlaikus atbilstoši Satversmes 116. pantā noteiktajam šīs tiesības var tikt ierobežotas likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Satversmes tiesa ir lēmusi, ka šo tiesību ierobežojumam jābūt noteiktam ar likumu, atbilstošam leģitīmam mērķim un demokrātiskā sabiedrībā nepieciešamam¹. Likuma līmenī Latvijas valstspiederīgajiem pieejamās konsulārās palīdzības robežas ir tikušas definētas Konsulārās palīdzības un konsulāro pakalpojumu likumā, tā 6. panta pirmajā daļā nosakot, ka personai konsulārā palīdzība ir sniedzama ārkārtas situācijā ārvalstī, ja viņam ir neatliekami nepieciešams atbalsts un nav iespējas saņemt citu palīdzību.

Ministru kabineta 2020. gada 12. marta rīkojuma Nr. 103 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu" (turpmāk – rīkojums Nr.103) 4.16. punkts paredz ar 2020. gada 17. martu atcelt starptautiskos pasažieru pārvadājumus caur lidostām, ostām, ar autobusiem un dzelzceļa transportu. Līdz ar šo nosacījumu spēkā stāšanos ievērojams skaits Latvijas valstspiederīgo, kas šajā laikā atradās ārvalstīs, nokļuva ārkārtas situācijā, kas atbilst Konsulārās palīdzības un konsulāro pakalpojumu likuma 6. panta pirmajā daļā definētajai. Tā bija personas, kuras bija devušās uz ārvalstīm īslaicīgos braucienos un nebija plānojušas tur uzturēties ilgāku laiku. Šīm personām ārvalstīs nebija iespēju iegūt iztikas līdzekļus vai pretendēt uz atrašanās vietas valsts sociālo garantiju saņemšanu. Tāpat tām nebija šajās valstīs dzīvesvietas, kurā tās varētu ilgstoši uzturēties.

Rīkojums Nr. 103 neierobežo Latvijas valstspiederīgo Satversmē garantētas tiesības atgriezties Latvijā². Tas nozīmē, ka personas joprojām var atgriezties Latvijā, bet tikai atrodot pieejamu transporta veidu un ņemot vērā citu valstu noteiktos personu, tai skaitā ārvalstnieku, pārvietošanās ierobežojumus. Tādēļ, reaģējot uz apjomīga valstspiederīgo skaita nonākšanu ārkārtas situācijā ārvalstīs, kur tiem ir nepieciešams saņemt konsulāro palīdzību, Ārlietu ministrija, sadarbojoties ar Satiksmes ministriju, nodrošināja repatriācijas reisu organizēšanu. Repatriācijas reisi tika organizēti kā izņēmums no ārkārtējās situācijas vispārējās kārtības, lai novērstu apdraudējumu personu pamattiesībām (piem., palikšanu ārvalstīs bez iztikas līdzekļiem un sociālā nodrošinājuma).

No 2020.gada 20.marta līdz 2020.gada 30.martam Latvijas nacionālā lidsabiedrība "airBaltic" veikusi 21 repatriācijas lidojumu pēc Ārlietu ministrijas lūguma, nodrošinot atgriešanos aptuveni 2300 Latvijas, Lietuvas un Igaunijas valstspiederīgajiem no Abu-Dabī, Amsterdamas, Frankfurtes, Stambulas, Londonas, Malagas, Maltas un Tbilisi. Ir notikuši prāmju reisi no

Deklasificēts saskaņā ar ĀM 19.05.2020. vēstulē Nr. 43-9142 minēto (reģ. Nr.TA-577/2482)

¹ Satversmes tiesas 07.03.2005. spriedums lietā Nr. 2004-15-0106, 21. punkts

² Latvijas Republikas Satversmes 98. pants

Vācijas un Zviedrijas, kā arī a/s “Latvijas Dzelzceļš” reiss no Kijevas. Tāpat Latvijas valstspiederīgie izmantojuši citu valstu aviopārvadātāju reisu no Maskavas, Stambulas, Oslo,

Taškentas u citām pilsētām. Kopumā Ārlietu ministrija lēš, ka Latvijā jau atgriezušies vairāk nekā 2500 Latvijas valstspiederīgo.

Neskatoties uz plašo repatriāciju, Ārlietu ministrijas rīcībā uz 2020.gada 31.martu ir informācija par vismaz 259 personām, kuras joprojām ārvalstīs atrodas ārkārtas situācijā un kurām nav vai ir ļoti ierobežotas citas palīdzības saņemšanas iespējas kā atgriešanās Latvijā.

Vienlaikus ar konsulārās palīdzības pieprasījumiem Ārlietu ministrija saņem daudzskaitlīgus ārvalstīs pastāvīgi dzīvojošo valstspiederīgo pieprasījumus organizēt to repatriāciju. Uz 2020.gada 31.martu 1053 Ārlietu ministrijā pieteikušos personu ir apliecinājušas, ka tām ir iespēja palikt ārvalstīs un tūlītēja atgriešanās Latvijā nav nepieciešama, bet ir interese par atgriešanos tuvākajā nākotnē. Saskaņā ar Izglītības un zinātnes ministrijas sniegtajām ziņām šobrīd ārvalstīs atrodas 564 Erasmus+ programmas dalībnieki; lielākajai daļai paredzēta atgriešanās jūnijā un jūlijā. 782 personas ir iesniegušas Ārlietu ministrijai datus par sevi vai saviem tuviniekiem, nenorādot šo ziņu iesniegšanas mērķi. Šādā situācijā ārlietu dienesta uzdevums ir sazināties ar katru personu un noskaidrot, vai tā atrodas ārkārtas situācijā. Diemžēl ir daudz tādu personu, kas ir iesniegušas datus, bet nav sazināmas uz pašu norādīto tālruni vai neatbild uz e-pastu. Informācijas pieprasījumu skaits aug ik dienas, pārsvarā no Eiropas valstīm ar lielu Latvijas diasporu – Lielbritānijas, Vācijas, Īrijas. Pirmsšķietami šie pieprasījumi nāk no to personu puses, kuras šajās valstīs dzīvo pastāvīgi vai ieradušās darba meklējumos, nevis atrodas īstermiņa tūrisma braucienos.

Personām, kuras pastāvīgi dzīvo ārvalstīs, ir savi iztikas līdzekļu avoti ārvalstīs, piemēram, darba vieta vai uzņēmējdarbība. Savukārt to zaudēšanas gadījumā šīm personām ir pieejami savu rezidences valstu sociālās sistēmas pakalpojumi – gan medicīniskās aprūpes, gan dažāda veida pabalstu veidā. Tāpat šīm personām ir to faktiskā pastāvīgā dzīvesvieta ārvalstīs, kurā ir iespējams ilgstoši uzturēties. Līdz ar to ārvalstī pastāvīgi dzīvojošām personām sniedzamais konsulārās palīdzības apjoms būtiski atšķiras, jo persona atšķirībā no īstermiņa ceļotāja var izmantot dažādas savas mītnes valsts atbalsta iespējas. Tādēļ konsulārā palīdzība izpaužas primāri kā atbalsts sadarbībā ar mītnes valsts iestādēm personas situācijas uzlabošanai, nevis kā neatliekama repatriācija uz Latviju.

Vienlaikus ārvalstīs dzīvojošiem Latvijas valstspiederīgajiem ne vienmēr ir pietiekama izpratne par savām tiesībām un pienākumiem: daudzas personas nav sniegušas ziņas par dzīvesvietas maiņu Iedzīvotāju reģistram, tostarp, lai maksimāli saglabātu nodokļu atlaides un priekšrocības Latvijā. Pašlaik šīs personas cenšas paziņot par savu atrašanos ārvalstīs, vēloties iegūt iespēju saņemt konsulāro palīdzību kā īstermiņa ceļotāji. Dažkārt šīs personas vienkārši uzskata, ka atrasties Latvijā tām pašlaik būtu ērtāk vai izdevīgāk.

Tādējādi radusies situācija jūtami apgrūtina konsulārās palīdzības saņemšanu personām, kam tā patiesi vajadzīga, jo konsulārā dienesta resursi tiek novirzīti arī to personu uzskaitē un apzināšanai, kas neatrodas ārkārtas situācijā.

Nemot vērā minēto, Ārlietu ministrija uzskata, ka Latvijas valstspiederīgie, kuri atrodas ārkārtas situācijā ārvalstī un kuriem primāri nepieciešama konsulārā palīdzība, nosakāmi pēc šādiem vienlaicīgi pastāvošiem kritērijiem:

- persona apliecinājusi interesi un nepieciešamību atgriezties Latvijā steidzami un Latvija ir tās pastāvīgā dzīvesvieta,
- personas atrašanās ārvalstī apdraud tās dzīvību, veselību, drošību (piemēram, saistībā ar ārvalstīs noteiktajiem ierobežojumiem tiek slēgtas viesnīcas vai noteikta ārvalstnieku izceļošana),
- personai ārvalstī nav iespēju iegūt iztikas līdzekļus vai viņai nav tiesību uz sociālo nodrošinājumu (dzīvesvieta, nepieciešama medicīniskā aprūpe, pabalsti u.tml.).

Personu atgriešanās Latvijā nedrīkst apdraudēt citu Latvijas iedzīvotāju tiesības uz veselību un dzīvību un valsts organizētos pasākumus COVID-19 epidēmijas novēršanai. Tādēļ līdz šim ārvalstīs īstermiņā esošo personu atgriešana Latvijā ar repatriācijas reisiem bija vērsta uz to pamattiesību nodrošināšanu, novēršot šo personu palikšanu ārvalstīs bezpalīdzīgā situācijā.

Nemot vērā augstāk minēto, Ārlietu ministrija aicina ārvalstīs dzīvojošos valstspiederīgos ievērot noteiktos ārkārtējos situācijas ierobežojumus un noteiktos epidemioloģiskos pasākumus. Jautājumus par reemigrāciju skatīt pēc ārkārtas situācijas beigām.

2. Konsulārā reģistra pilnveides nepieciešamība

Nodrošinot konsulārās palīdzības sniegšanu, Ārlietu ministrija ir sastapusies arī ar tehniska rakstura grūtībām. Daudzas ārvalstīs pastāvīgi dzīvojošas personas ir izmantojušas Konsulāro reģistru, lai paziņotu par savu atrašanos ārvalstīs. Saskaņā ar Konsulārās palīdzības un konsulāro pakalpojumu likuma 15. panta nosacījumiem Ārlietu ministrijas uzturētajā Konsulārajā reģistrā valstspiederīgie iekļauj ziņas par plānoto īstermiņa uzturēšanos ārvalstīs. To paredz arī Ministru kabineta 2018. gada 27. novembra noteikumu Nr. 722 "Konsulārā reģistra noteikumi" 2. punkts, kas paredz, ka ziņas Konsulārajā reģistrā sniedz Latvijas valstspiederīgie, kuri uzturas vai paredz uzturēties ārvalstī uz laiku, kas nepārsniedz trīs mēnešus. Vienlaikus personām, kuras ārvalstīs dzīvo pastāvīgi, par savu dzīvesvietas adresi ir pienākums sniegt ziņas Iedzīvotāju reģistrā Iedzīvotāju reģistra likumā noteiktajā kārtībā.

Pašreizējā Konsulārā reģistra arhitektūra pieļauj valstspiederīgajiem kā savu īslaicīgās uzturēšanās ārvalstīs vietu norādīt pastāvīgo dzīvesvietu ārvalstī. Tas ļauj maldināt konsulārās amatpersonas attiecībā uz personas patieso situāciju ārvalstī. Tāpat personu norādītajos datos un kontaktinformācijā ir biežas kļūdas. Tādējādi tiek apgrūtināts konsulāro amatpersonu darbs, jo ir grūti identificēt personu, kurai patiesi var būt nepieciešama konsulārā palīdzība. Vienlaikus personai ir nepieciešams norādīt informāciju, kas jau ir citas valsts pārvaldes iestādes rīcībā, kas ir pretrunā ar labas pārvaldības principiem.

Intensīvais darbs saistībā ar valstspiederīgo repatriācijas organizēšanu pēdējās nedēļās ir licis konstatēt, ka Konsulārā reģistra uzbūve, kas ir izstrādāta 2012.gadā, nav vairs atbilstoša valstspiederīgo mūsdienu mobilitātes prasībām. Tādēļ Ārlietu ministrija pārskatīs Konsulārā reģistra uzbūvi un tiesisko regulējumu. Pilnveidots Konsulārais reģistrs nākotnē ļaus sniegt konsulāro palīdzību vēl operatīvāk un efektīvāk neatkarīgi no tā, kāda apjoma konsulārā krīze ārvalstīs būs iestājusies.

Ārlietu ministrs
Lāce-Ate 67016160
dagnija.lace-ate@mfa.gov.lv

E. Rinkēvičs